

Sygn. akt I CSK 387/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 25 listopada 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Bogumiła Ustjanicz

Protokolant Beata Rogalska

w sprawie z powództwa Banku Handlowego w Warszawie S.A. z siedzibą

przeciwko Grzegorzowi R.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 25 listopada 2010 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 22 października 2009 r.,

- I. oddala skargę kasacyjną;**
- II. zasądza od pozwanego na rzecz powoda kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód - Bank Handlowy S.A. dochodził od pozwanych - małżonków G. i M. R. na podstawie weksla należności 419 275 zł z odsetkami. Należność tę zasądzono wyrokiem Sądu Okręgowego po dokonaniu następujących ustaleń faktycznych.

G. R. (wystawca weksla) zawarł z BG - Leasing S.A. cztery umowy leasingu różnych rzeczy ruchomych w okresie od lipca 1997 r. do lutego 1999 r. W postanowieniu § 6 ust. 1 ogólnych warunków umów leasingu zastrzeżono na rzecz leasingobiorcy (pозwanego) prawo do nabycia przedmiotu leasingu po zapłaceniu wartości końcowej określonej w umowie. W dniu 24 lipca 1998 r. sporządzono aneks do umowy z dnia 5 maja 1998 r. nr 513/98, zmieniający harmonogram płatności rat leasingowych. Umowa ta obejmowała naświetlarkę i wywoływarke. Dla zabezpieczenia płatności opłat leasingowych G. R. (leasingobiorca) wystawił na rzecz leasingodawcy (BG - Leasing S.A.) weksel in blanco z umieszczonym na nim podpisem M. R. (żony) jako poręczyciela. Remitent zobowiązał się wypełnić weksel zgodnie z deklaracją wekslową. Pozwany wykonał umowy leasingu, których przedmiotem był samochód i zestaw poligraficzny, uiścił należne opłaty leasingowe i wartość końcową przedmiotów leasingu, ale leasingodawca nie przeniósł na niego własności tych przedmiotów. W związku z tym leasingobiorca wstrzymał się z płatnością 33 opłat leasingowych wynikających z umowy nr 513/98. W dniu 28 lipca 1998 r. Leasingodawca BG – Leasing S.A. dokonał cesji wierzytelności wynikającej z umowy nr 513/98 na rzecz Banku i jednocześnie Bank ten nabył weksel w drodze indosu. Następnie Bank wypełnił weksel kwotą objętą pozwem, umieścił na nim termin płatności i po bezskutecznym wezwaniu pozwanych dłużników wekslowych do zapłaty – wystąpił o uzyskanie wobec nich nakazu zapłaty.

Sąd Okręgowy uznał powództwo za uzasadnione. Pozwani dłużnicy wekslowi (wystawca i poręczyciel) nie przeprowadzili dowodu uzupełnienia weksla gwarancyjnego niezgodnie z porozumieniem. Deklaracja wekslowa nie została ostatecznie złożona do akt. W związku z dokonaniem indosu weksla i cesją

wierzytelności ze stosunku podstawowego nie znajduje zastosowania wyłączenie zarzutów subiektywnych na podstawie art. 17 prawa wekslowego. Dłużnicy wekslowi mogli zatem podnosić wobec Banku (indosatariusza) zarzutów ze stosunku podstawowego bez ograniczeń. Sąd Okręgowy nie podzielił stanowiska pozwanych, że skutecznie wstrzymali się oni (na podstawie art. 490 k.c.) z zapłatą pozostałych do uiszczenia 33 opłat leasingowych, wynikających z umowy leasingu nr 513/98. Zdaniem Sądu, pozwanemu leasingobiorcy nie przysługiwało uprawnienie do wstrzymania się z opłatami wynikającymi z tej umowy, gdyż leasingodawca (cedent) spełnił swoje świadczenie, tj. nabył przedmiot leasingu i dostarczył go leasingobiorcy. W rozpoznawanej sprawie nie miał zastosowania art. 709¹⁶ k.c., bowiem w umowie nr 513/98 przewidywano tzw. opcję odpłatną tej treści, że w razie skorzystania przez leasingobiorcę z prawa wykupu przedmiotu leasingu jest on zobowiązany do uiszczenia należności za przedmiot leasingu o określonej wartości końcowej. W rezultacie nie mógł znaleźć zastosowania art. 490 k.c.

Apelacja pozwanych została oddalona. Sąd Apelacyjny przyjął legitymację czynną (formalną) Banku indosatariusza na podstawie weksla zaopatrzonego w indos przez remitenta (leasingodawcę). Cesja wierzytelności ze stosunku podstawowego i wspomniany indos spowodowały to, że powód jest uprawniony do dochodzenia roszczenia ze stosunku kazualnego oraz z weksla w postępowaniu nakazowym. Trafnie oddalone zostały wnioski dowodowe pozwanych jako objęte tzw. prekluzją dowodową. W związku z podniesieniem w zarzutach od nakazu zapłaty zarzutu weksla gwarancyjnego niezgodnie z deklaracją wekslową w sposób bardzo ogólnikowy, bez jednoczesnego złożenia tej deklaracji i bez wniosku o zobowiązanie do jej złożenia przez powoda, Sąd Apelacyjny podzielił ostatecznie ocenę Sądu pierwszej instancji o niewykazaniu tak sformułowanego zarzutu (pkt 6 k.c.).

Nie zostało akceptowane stanowisko pozwanych, że pozwany (wystawca) był uprawniony na podstawie art. 490 k.c. do wstrzymania się ze spełnieniem świadczenia w postaci uiszczenia rat leasingowych, wynikających z umowy nr 518/98. Nie znalazły uznania również podniesione w apelacji zarzuty naruszenia art. 5 k.c. i art. 45 Konstytucji.

W skardze kasacyjnej podnoszono zarzuty naruszenia art. 486 § 1 k.p.c., art. 709¹⁶ k.c., art. 485 k.p.c. w zw. z art. 14 i 16 prawa wekslowego, art. 316 § 2 k.p.c. Wskazywano też zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego, tj. art. 440 k.c., art. 709¹ k.c., art. 709¹⁶ k.c., art. 65 k.c, art. 10, 14 i 16 prawa wekslowego i art. 354 k.c., eksponując jednocześnie nieskuteczność prawną roszczenia wekslowego powodowego Banku. Skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku z wyroku Sądu Okręgowego oraz nakazu zapłaty z dnia 25 kwietnia i przekazanie sprawy odpowiedniemu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W rozpoznawanej sprawie zasadnicze znaczenie dla rozstrzygnięcia ma kilka kwestii, które podnoszone są w skardze kasacyjnej. Skarżący eksponuje przede wszystkim to, że jako leasingobiorca w ramach umowy wykonał skutecznie uprawnienie do wstrzymania się z obowiązkiem zapłaty 33 rat leasingowych wobec leasingodawcy na podstawie art. 490 § 1 k.c. W związku z tym weksel gwarancyjny został wypełniony przez powodowy Bank (indosatariusza) niezgodnie z treścią deklaracji wekslowej (porozumienia wekslowego), ponieważ ujęto w nim niewymagalną jeszcze należność leasingodawcy wobec leasingobiorcy – wystawcy weksla. W związku z dokonaniem indosu na wekslu niezpełnym i wypełnieniem go przez indosatariusza skarżący podnosił także, że nie było podstaw do dochodzenia należności Banku w postępowaniu nakazowym (art. 485 i n. k.p.c.), bowiem Bank mógł korzystać jedynie z ogólnego postępowania rozpoznawczego, nie narażając wystawcy weksla na niekorzystne skutki m.in. wystąpienia prekluzji dowodowej.

Z ustaleń dokonanych przez Sądy meriti wynika, że pozwany G. R. wystawił niezpełny weksel gwarancyjny, służący dla zabezpieczenia wierzytelności wynikających z umowy leasingu nr 513/98, weksel ten został indosowany na rzecz powodowego Banku (indosatariusza), który wypełnił go i wystąpił przeciwko dłużnikom wekslowym (wystawcy i poręczycielowi) o wydanie nakazu zapłaty (art. 485 k.p.c). Tego samego dnia (tj. w dniu 28 lipca 1998 r.) doszło jednocześnie do cesji wierzytelności wynikającej ze wspomnianej umowy leasingu na rzecz Banku – indosatariusza. Także równoległe przeniesienie wierzytelności ze stosunku

podstawowego (w wyniku cesji, art. 509 k.c.) i wierzytelności wekslowej (w wyniku indosu) jest w pełni dopuszczalne de lege lata i może w konsekwencji powodować nabycie przez określony podmiot (Bank) wierzytelności pieniężnych o tej samej wysokości na podstawie dwóch różnych tytułów prawnych.

W literaturze i orzecznictwie Sądu Najwyższego ukształtowało się już stanowisko, że indos na wekslu in blanco jest możliwy i powoduje skutki prawne cesji, tzn. indosatariusz w wyniku takiego indosu nabywa wierzytelność wekslową (właśnie na podstawie wystawionego weksla), przy czym dłużnicy wekslowi (wystawca weksla i poręczyciel) mogą wobec indosatariusza podnosić zarzuty ze stosunku podstawowego (zob. np. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2006 r., I CSK 130/06, OSNC 2007, z. 6, poz. 93). Tym samym poszerzony zostaje zakres możliwej obrony prawnej m.in. wystawcy weksla wobec indosatariusza w porównaniu z możliwym zakresem obrony, będącej skutkiem zastosowania właściwego indosu własnościowego (art. 15 i 16 prawa wekslowego). Nie ma też przeszkód ku temu, aby remitent - po otrzymaniu weksla in blanco przez wystawcę - przeniósł ten weksel na podstawie przelewu na inną osobę (indosatariusza) i to wraz z wynikającym z porozumienia wekslowego uprawnieniem do uzupełnienia weksla, chyba że co innego wynikałoby z takiego uprawnienia do uzupełnienia. Oznacza to, że deklaracja wekslowa (porozumienie wekslowe) mogłaby (mogłoby) upoważniać do wypełnienia weksla in blanco tylko pierwszego wekslobiorcę (remitenta), ale takie ograniczenie powinno wynikać z treści deklaracji wekslowej (porozumienia wekslowego) i zostać wykazane przez broniącego się wystawcę (art. 6 k.c.). W uzasadnieniu powołanego wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2006 r. trafnie wyjaśniono, że sytuacja, w których składający podpis na wekslu in blanco (np. wystawca) imiennie upoważnia odbiorcę tego weksla do uzupełnienia, są sytuacjami typowymi w praktyce obrotu wekslowego. W tych sytuacjach przyjmuje się więc, że odbiorca weksla in blanco, imiennie określony w upoważnieniu do uzupełnienia, może przenieść weksel wraz z upoważnieniem do uzupełnienia w drodze przelewu, chyba że co innego wynika z treści tego upoważnienia do uzupełnienia. Toteż z faktu samego imiennego udzielenia odbiorcy weksla in blanco upoważnienia do uzupełnienia nie można wywodzić woli stron wyłączenia możliwości przeniesienia uprawnienia do

upoważnienia. Na taką wolę (wystawcy weksła) muszą wskazywać inne postanowienia stron lub okoliczności jego zawarcia. Kwestionowanie prawidłowości uzupełnienia weksła in blanco, dokonanego przez jego aktualnego posiadacza, może zatem nastąpić także w aspekcie podmiotowym (brak upoważnienia tego posiadacza do uzupełnienia weksła in blanco). Sądy meriti trafnie przyjęły, że skarżący (wystawca weksła) nie wykazał właśnie braku kompetencji indosatariusza (Banku) do wypełnienia weksła, koncentrując się przede wszystkim na zarzucie wypełnienia weksła przez ten podmiot należnością jeszcze niewymagalną z racji skutecznego - jego zdaniem – wykonania uprawnienia przewidzianego w art. 490 § 1 k.c. Oceny tej nie może podważać ogólne stwierdzenie skarżącego zawarte w ostatnim zdaniu skargi kasacyjnej (s. 18).

Z przedstawionych względów bezpodstawny okazał się zarzut naruszenia art. 485 § 2 k.p.c. i art. 486 k.p.c. w zw. z art. 14 i 16 prawa wekslowego przy motywacji przyjętej w skardze kasacyjnej (pkt 2a skargi). Indos zamieszczony na wekslu in blanco, mający skutki zwykłego przelewu (art. 509 k.c.), również świadczyć może o tym, że przejście praw z weksła na jego posiadacza (powoda) nastąpiło właśnie bezpośrednio z tego weksła w rozumieniu art. 485 § 2 k.p.c.

2. Sądy meriti trafnie przyjęły, że wystawca weksła (pozwany leasingobiorca) nie wykonał jednak skutecznie uprawnienia do wstrzymania się z własnym świadczeniem obejmującym zapłatę 33 rat leasingowych i wynikającym z umowy leasingu. Skarżący nie doprowadził zatem do powstania między stronami umowy leasingu z dnia 5 maja 1998 r. do takich skutków prawnych, jakie eksponował w toku postępowania rozpoznawczego i obecnie w skardze kasacyjnej. Skuteczne wykonanie uprawnienia do wstrzymania się ze spełnieniem świadczenia wzajemnego (art. 490 § 1 k.c.) wymaga wystąpienia przesłanek określonych w tym przepisie. Wskazane tam uprawnienie zakłada bowiem istnienie powiązanych ze sobą jurydycznie i funkcjonalnie świadczeń wzajemnych (w rozumieniu art. 487 § 2 k.p.c.) w ramach istniejącego między stronami stosunku umownego. W takim powiązaniu jurydycznym nie występuje, oczywiście, świadczenie leasingobiorcy do przeniesienia własności przedmiotu leasingu (po spełnieniu określonych warunków) na rzecz leasingobiorcy (por. § 6 ust. 1 ogólnych warunków umowy leasingu operacyjnego). Co więcej, kontrahent określonej umowy leasingowej nie może

skutecznie powoływać się na fakt niewykonania zobowiązania wynikającego z innej umowy leasingowej, nawet zawartej w tej samej konfiguracji podmiotowej. Oznacza to, że skarżący nie może uzasadniać skutecznie swojego uprawnienia wynikającego z art. 490 § 1 k.c. (i związanego tylko z umową z dnia 5 maja 1998 r., powołaniem się na ewentualne niewykonanie obowiązków leasingodawcy wynikających z innych umów leasingowych, mających treść podobną i poddaną temu samemu reżimowi prawnemu (ogólnym warunkom umowy z 1998 r.).

Skoro nietrafny okazał się zatem zarzut naruszenia art. 490 § 1 k.c., to odpadły też podstawy do stwierdzenia, że weksel gwarancyjny, wręczony leasingodawcy i następnie indosowany na rzecz powodowego Banku, został uzupełniony należnością (niezapłaconymi ratami leasingowym) niezgodnie z treścią deklaracji wekslowej (porozumienia wekslowego). Sąd Apelacyjny trafnie przy tym ustalił, że zarzut ten na etapie postępowania rozpoznawczego został sformułowany w sposób bardzo ogólny, bez jednoczesnego złożenia deklaracji wekslowej i przedłożenia wniosku o zobowiązanie do jej złożenia przez powoda (s. 14 uzasadnienia zaskarżonego wyroku) i to w sytuacji, w której właśnie pozwanego wystawcę weksła obciążał ciężar dowodu uzupełnienia weksla gwarancyjnego niezgodnie z taką deklaracją (art. 6 k.c.). Rzecz jasna, niezłożenie w toku procesu wekslowego przez dłużnika wekslowego deklaracji wekslowej nie wyłącza zastosowania art. 10 prawa wekslowego. Poza samą deklaracją wekslową (lub kilkoma deklaracjami, podpisanymi przez kilku dłużników wekslowych) może istnieć między stronami stosunku podstawowego inne jeszcze tzw. porozumienia wekslowe (pisemnie i ustne). Jeżeli jednak dłużnik wekslowy formułuje stanowczy zarzut uzupełnienia weksla niezgodnie z deklaracją wekslową lub innym porozumieniem wekslowym, to powinien wykazać w toku postępowania rozpoznawczego fakt takiej niezgodności, zarówno w znaczeniu przedmiotowym (dotyczącej samej wierzytelności ze stosunku podstawowego), jak i w znaczeniu podmiotowym (brak upoważnienia aktualnego posiadacza weksla do uzupełnienia weksla; zob. pkt 1 uzasadnienia). Służyć temu może żądanie przedłożenia stosownej deklaracji wekslowej (na którą powołuje się powód - indosatariusz) lub wykazanie stosownych, dalszych jeszcze porozumień z wekslobiorcą (remitentem) dotyczących uzupełnienia weksla gwarancyjnego. Sam sposób i zakres

formułowanych przez dłużnika wekslowego zastrzeżeń w odniesieniu do uzupełnienia weksla w sposób niezgodny z deklaracją wekslową może uzasadniać stanowisko sądu meriti, że dłużnik wekslowy nie wykazał zasadności formułowanych zastrzeżeń mimo nieustalenia pełnej treści takiej deklaracji (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 2009 r., II CSK 238/09, niepubl.).

Zarzuty naruszenia art. 490 k.c., art. 65 k.c. i art. 10 prawa wekslowego okazały się zatem także nietrafne. Powołanie się w skardze kasacyjnej na naruszenie art. 709¹ k.c. i art. 709¹⁶ k.c. jest nieuzasadnione z tego powodu, ponieważ data zawarcia umowy nr 513/98 i data dokonania jej zmiany aneksem nr 1 świadczą o tym, że do tej umowy nie będą miały zastosowania wspomniane przepisy k.c. (art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 2000 r. o zmianie ustawy - kodeks cywilny, Dz.U. 2000, nr 74 poz. 857). Rozważania sądów meriti dotyczące treści tych przepisów uznać należy za bezprzedmiotowe, co nie zmienia jednak trafnej oceny tych Sądów, że skarżący nie mógł skutecznie wykonać uprawnienia przewidzianego w art. 490 § 1 k.c.

3. Sporo miejsca w skardze kasacyjnej zajmuje faktyczna i prawna motywacja zarzutu naruszenia art. 5 k.c. Naruszenia tego przepisu skarżący dopatruje się w tym, że „powód wykonuje swoje prawa do korzystania” z weksla w postępowaniu nakazowym w sposób niezgodny z zasadami współżycia społecznego”. Skarżącemu chodzi o nierzetelne (wobec pozwanego) postępowanie powodowego Banku zamierzającego do osiągnięcia „nadzwyczajnych korzyści finansowych z ewidentnym pokrzywdzeniem klientów BG Leasing (...) poprzez zaspokojenie się zarówno z pełnych wpłat leasingobiorcy (pozwanego), jak też i ceny sprzedaży przedmiotu leasingu (...)”. Z uzasadnienia tak sformułowanego zarzutu nie wynika stwierdzenie skarżącego, że w związku ze wskazanym postępowaniem Banku umowa leasingu okazała się nieważna na podstawie art. 58 § 2 k.c. Gdyby taktować natomiast omawiany zarzut jako powołanie się na konstrukcję nadużycia prawa podmiotowego przez Bank, nabytego na podstawie weksla (art. 5 k.c.), to sugestię taką można odeprzeć stwierdzeniem, że opisane działania Banku wynikały przede wszystkim z istniejących stosunków obligacyjnych i rzeczowych, wiążących Bank z leasingodawcą. Wystawca weksla nie wykluczył indosu przez zamieszczenie na wekslu in blanco odpowiedniej klauzuli w umowie

leasingu nr 513/98, nie pojawiło się też stosowne pactum de non cedendo. Nieuzyskanie własności przedmiotu leasingu (z innych umów leasingowych) okazało się ryzykiem kontraktowym leasingobiorcy. Jeżeli skarżący próbował nieskutecznie korzystać z uprawnienia przewidzianego w art. 490 § 1 k.c., to Bank mógł dochodzić należności na podstawie weksla w postępowaniu nakazowym i nie sposób twierdzić, że czynił to „w sposób niezgodny z zasadami współżycia społecznego”. Należy jeszcze stwierdzić, że dochodzeniu przed Bank roszczeń z weksla wobec jego wystawcy nie stoi na przeszkodzie to, iż Bank ten udzielił kredytu bez zachowania wymogów tzw. zdolności kredytowej (art. 70-71 prawa bankowego z 1997 r.) i następnie wykonywał uprawnienia wynikające z tej umowy oraz z ustanowionych zabezpieczeń (umów zastawniczych).

Zarzut naruszenia art. 5 k.c. (w przedstawionym tu znaczeniu), a także zarzut naruszenia art. 316 § 2 k.c. należy zatem uznać za nieuzasadnione.

Z przedstawionych względów należało oddalić skargę kasacyjną pozwanego (art. 398¹⁴ k.p.c.).